

F6/2008- Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Dějiny poštovníctví mají zvláštní, až magickou přitažlivost. Málokterý obor historických studií se může pochlubit tolika zapálenými badateli, regionálními historiky, zasvěcenými laiky a velikou pospolitostí sběratelů poštovních antikvit. K těm posledním patří i filatelisté, neboť poštovní známky jsou nejen dokladem poštovní historie, ale jejich zavedení bylo i jedním z reformních kroků, kterými se poštovní správa snažila vytvořit z pošty moderní a spolehlivou službu.

Problematikou poštovních známek se zabývala a zabývá obsáhlá literatura i specializované časopisy, mapující tuto tematiku z různých úhlů pohledů. Také dějinám pošty věnovala pozornost řada renomovaných autorů, jak profesionálních archivářů a historiků, tak odborných spisovatelů z řad poštovního úřadnictva. Z našich je třeba jmenovat především historika a archiváře F. Roubíka, poštovního radu V. Záběhlického, bývalé ředitele Poštovního muzea V. Dragouna a Al. Lustiga, ze současných autorů zejména archivářku A. Špiritovou a profesora FF UK M. Hlavačku, jejichž díla jsou pro každou zpracovanou dílčí oblast oboru velkým přínosem. Chyběla však práce, která by tyto dějiny přiblížila souhrnně, v celém komplexu jejich problematiky. Prvním krokem pro zaplnění tohoto bílého místa byla učebnice „Dějiny pošty v českých zemích“, kterou vydala Česká pošta, s.p. v roce 2000 a na níž se podíleli i autoři nyní vydávané publikace. Vycházela však ze zadání odpovídajícího potřebám výuky v poštovních kursech. Kniha „Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ se proto snaží představit odborné i laické veřejnosti historii pošty v ucelenějším pohledu a zasadit ji do kontextu politických, hospodářských a kulturních souvislostí. Jde o rozsáhlou publikaci o 200 stranách, jejíž text je doplněn přibližně 500 ilustracemi historických dokladů, dobovými i současnými fotografiemi, schémata apod., vybranými, až na pár výjimek, ze sbírek Poštovního muzea. Kniha přináší v 11 kapitolách průřez dějinami pošty od starověku po současnost. První tři kapitoly, věnované starověkým a středověkým způsobům přepravy korespondence a významu rodu Taxisů pro vznik evropské organizované pošty, se snaží přinést odpověď na to, jaké kořeny měla novověká, státem organizovaná pošta, která se v Evropě začala formovat v 15. století. Další kapitola ilustruje její počátky u nás od prvního mimořádného poštovního kursu v roce 1526 do roku 1722, kdy po většinu doby stál v čele poštovníctví rod Paarů. Následující obsáhlá kapitola s názvem „Pošta v době velkých reforem 1722–1850“ popisuje změny, které přineslo v roce 1722 částečné a v roce 1743 úplné zestátnění pošty. Přibližuje dosud poměrně málo zpracovanou tematiku přeměny pošty na moderní službu, přístupnou a využívanou veřejností. V uvedené době byly totiž položeny základní kameny poštovních služeb, z nichž mnohé známe a používáme dodnes – doporučené zásilky, první poštovní razítka, ale i kontrolní mechanismy, jakými bylo ručení za cenné zásilky, zavedení dozoru nad poštovním provozem v zemi apod. Byla to doba rozvoje pravidelné přepravy osob v poštovních vozech, diligencemi v polovině 18. století počínaje a konče poštovními rychlíky a vozy smíšené pošty, zavedenými koncem dvacátých let 19. století. S těmito reformami úzce souvisely personální otázky a rozvoj poštovních služeb – především listovních sběrů, které umožnily lepší dostupnost poštovních služeb.

Všechny tyto změny vyvrcholily přelomovým obdobím 2. poloviny 19. století. Kolem roku 1850 byla pošta organizačně a personálně připravena na řadu změn – zavedení poštovních známek,

železniční přepravu zásilek a vlakové pošty, zařazení telegrafu a posléze telefonu do poštovních služeb. Důvody zavedení poštovních známek přibližují autoři i popisem situace, která vedla k vydání první známky světa, britské „Black Penny“. Období před první světovou válkou, kdy byly všechny technické, správní i personální otázky dovršeny, přineslo také začátky motorizace poštovní přepravy osob a zásilek.

Sedmá kapitola je zasvěcena polním poštám a jejich činnosti v letech 1914–1918, včetně unikátní polní pošty československých legií na Sibiři, i úsilí zahraničního exilu o samostatnost státu. Následující kapitola detailně popisuje problematiku pošty a telekomunikací v období I. republiky, kdy pošta patřila k důležitým hospodářským nástrojům státu. Opomenuty nejsou ani první československé poštovní známky a technologie jejich tisku. Stejně jako u předchozích kapitol doplňují text bohatě ilustrace, zejména dobové fotografie. Další kapitola je věnována protektorátní poště, polní poště československých zahraničních jednotek, činnosti exilové vlády na poli poštovním a připomíná poštovní zaměstnance, kteří se zapojili do odboje proti nacistické okupaci. Předposlední kapitola mapuje období socialistických spojů, v nichž spojová správa zavedla řadu nových technologií, především v oblasti telekomunikací, na druhé straně ovšem i řadu opatření, vedoucích ke snížení prestiže poštovní služby. Pokračuje pohled na československou i českou známkovou tvorbu, způsoby tisku, doplněný ilustrovaným přehledem známek, které díky své umělecké kvalitě či použité technologii výroby získaly mezinárodní ocenění. V samostatné kapitole je popsána historie pošty po roce 1989, kdy došlo k jejímu oddělení od telekomunikací i k vstupu soukromých subjektů do veřejných přepravních služeb.

Součástí kapitol jsou medailonky věnované některým událostem poštovní historie nebo významným osobám, které ovlivnily chod poštovníctví. Pro lepší časovou orientaci slouží historický kalendář, obsáhlý restřík a nechybí ani přehled nejdůležitější literatury.

Knihu vydalo nakladatelství Knihy 555 a jejími autory jsou pracovníci Poštovního muzea – P. Čtvrtník, J. Galuška a P. Tošnerová; mnohými odbornými radami přispěl recenzent J. Kramář. Kniha vychází v roce, kdy Poštovní muzeum, připomenuté v knize svými expozicemi, slaví 90. výročí svého založení a je první z řady akcí, které se k tomuto výročí připravují.

-pt